

Jovan Jovanović Zmaj je najplodniji srpski pesnik iz druge polovine XIX veka. Njegovo pesničko delo je široka i verna slika narodnog života iz jednog burnog perioda naše nacionalne istorije. Stalna aktivnost u društvenom životu omogućila je Zmaju da kroz pedesetogodišnji književni rad postane najverniji književni tumač oslobodilačkih težnji narodnih masa. Rodio se 24. novembra 1833. u Novom Sadu, u jednoj od uglednih građanskih porodica. Osnovnu školu završio je u Novom sadu, a zatim je tu počeo gimnaziju, koju je zatim nastavio u Halašu i Požunu. Posle završene gimnazije, studirao je pravne nauke u Pešti, Pragu i Beču. Za njegovo konačno književno i političko obrazovanje od posebnog značaja bio je boravak u Beču, gde su se okupljali mnogi kulturni i politički radnici iz svih južnoslovenskih pokrajina.

Posle završenih studija, Zmaj se vraća u Novi Sad (1860), i postaje činovnik u novosadskom magistratu. Tu se upoznaje sa Ružom Ličanin i među njima se razvija iskrena i nežna ljubav koja će se uskoro završiti brakom. Ova ljubav i srećan porodični život nadahnuće Zmaja da napiše poznati ciklus pesama pod nazivom Đulići.

1870. godine, Zmaj završava medicinske studije, vraća se u Novi Sad i tu započinje lekarsku praksu. Ovde ga ubrzo stiže i teška porodična nesreća: umiru mu deca, a najzad i žena Ruža. Iz ove njegove porodične drame, rodio se niz potresnih elegičnih pesama, objavljenih kasnije pod nazivom Đulići uveoci. Posle smrti svoje dece Zmaj je počeo intenzivnije da se bavi dečijom poezijom, mada je i ranije sarađivao sa dečijim listovima koji su pokretani u Novom Sadu. Zmajevno književno delo je veoma obimno. Izdao je sledeće zbirke pesama: Đulići (1864); Sve dojakošnje pesme (1871); Pevanija (1882); Đulići uveoci (1888); Druga pevanija (1895); Snohvatice (1895); Čika Jova srpskoj deci (1899); Devesilje (1900); i Čika Jova srpskoj omladini (1901). Od proznih radova poznata mu je pripovetka Vidosava Branković i šaljiva igra Šaran.

U dečim pesmama Zmaj je obuhvatio celo detinjstvo od kolenke do dečastva, sa svim onim što pripada dečjem svetu: igrama i igračkama, životinjama, odnosom prema odraslima itd. U njima je dao bogatu i raznovrsnu galeriju dečih likova. Glavne odlike Zmajevih dečjih pesama jesu: fini lirizam koji ih približava njegovoj ranoj ljubavnoj poeziji, ozarenom svetu Đulića, smisao za uživljavanje u zbilju i psihi deteta, jednostavan, lak, neposredan izraz pristupačan deci i istovremeno privlačan odraslima.

Zmaj je tvorac srpske poezije za decu i njen najveći predstavnik. Njegove dečije pesme imaju, međutim, i šire značenje. One nisu samo spesijalistička, namenska poezija, nego i osobena forma pesničkog, lirskog jezika, kojim su na nov način izražene osnovne preokupacije Zmajevog stvaralaštva. U njegovom književnom razvitku one se javljaju kao poslednja njegova pesnička obnova. Pošto je iscrpeo svoje mogućnosti u lirskoj i satiričnoj pesmi, Zmaj je u sublitterarnoj, polupoetskoj-polupedagoskoj formi dečije pesme nasao novu neiscrpnju riznicu

poetskih motiva i formalnih mogućnosti.

Oslobođen stega, koje su mu u izvesnoj meri nametale ranije pesničke forme, on će pod maskom naivnosti postići maksimalnu lirsku spontanost. Nova poezija biće sveža, laka, jednostavna, bogata hitrim invencijama i slobodnim asocijacijama. Puna lirskih boja i topline, sva u čežnji za nečim čistim i svetlijim, ona će, na svoj minijaturni način, predstavljati obnovu zlatnih vremena srpske romantike sezdesetih i sedamdesetih godina.

Analiza pesme „ Materina maza “

Ima dete u selu,
Ime mu je Laza,
Al ga zovu drukčije -
Materina maza.

Kad sva deca ustanu,
On i onda spava,
Kad mu kazu: ustani!
NJega boli glava

Kad ustane, ne ume
Da se sam obuče,
Ne sme da se umije,
Iste vode vruće.

Kad ga žulja cipela,
On cipelu tuče,
Tad ga ruka zaboli,
Pa onda jauče.

Kad mu dadu jabuku,
On bi hteo šljiva,
Kad mu pruže pogaču,
Onda bi koljiva.

Kad se malo ogrebe,
Plače i zapeva:
Jao, jao, pomagaj,
Iziće mi cleva!

Kad je suvo, zamesi
Blata pa se kalja,
Kad ga mati pokara,

Legne pa se valja.

Kad mu uspu tarane,
On bi jeo riba,
Kad se ribe najede,
Tad ga boli tibia.
Pa zato ga ne zovu
Po imenu: Laza,
Vecem jedno, zalosno:
Materina maza!

Naslov ove pesme „ Materina maza ona ne znači samo motiv i temu pesme već nego određuje i njegovo vrednosno stanovište pa i poruku pesme. Od Zmaja nas dele decenije i decenije ali sva današnja deca vole ove pesme, jer se dečiji svet ne menja u onom smislu u kome se menja svet odraslih. Zmaj je neobično voleo da posmatra decu, ne samo u igri već i u svim drugim situacijama. Voleo je da posmatra kako deca ispoljavaju svoje navike i osobine. Ova pesma koju je napisao jasno govori da se ni u pogledu lenjosti deca ne menjaju. Oduvek je među decom bilo onih koji su se isticali po marljivošću, urednošću i samostalnosti, kao i onih koji su lelji razmaženi, nespretni strašljivi. U tom pogledu vreme ne može ništa da izmeni. Koliko materinih maza i lenjih Gaša srećemo oko sebe čak i danas ?

Današnje materine maze se razlikuju samo što umesto šljiva i koljiva traže bombone, čokolade. Svima njima je potrebna pouka, svima je potrebna pouka, svima je potrebno ogledalce u kome bi mogli da sagledaju svoj lik . Baš Zmajeve pesme su to čudotvorno ogledalo. Ova pesma kao da je studija dečijeg ispoljavanja karaktera, i veoma je dobar portretista deteta. Slikajući dečije ponašanje kao što je razmaženost, namćorstvo, kukavičluk Zmaj je pre svega osvetljava dečije unutrašnje biće., u ovoj pesmi se uvodi tip negativnog dečijeg junaka . Ovi likovi imaju paradiginamičan status u Zmajevom opusu, ali svakako ne zbog toga što se, hronološki gledano javljaju na početku njegovog stvaranja ze decu.

Lik Laze je znatno ubedljiviji od njegovih kasnijih kopija pre svega jer se doživljavaju kao stvarna autentična deca, a ne kao knjiške papirnate tvorevine. Nizom detalja počevši od spoljašnjih, kojima se kompletira fizički izgled junaka, do psiholoških kojima se osvetljava unutrašnji svet deteta i motivišu njegovi postupci, pred nama je živo dete koje je „ grešno “ ali koje upravo to čini istinskim detetom.

Materina maza je mali namćor i stalni nezadovoljko i ova oznaka je ušla i u naziv pesme i tako imenovala jedan tip deteta i dečijeg ponašanja koje Zmaj konstantno izlaže podsmehu. Zmaj je uvek ironično pisao o razmaženoj deci.

Igra rečima ,efektni obrti, sinomimizacija homonima, doslovno čitanje figurativnih izraza, hipokristika, tepanja daju suštinsku jezičku boju Zmajevoj pesmi za decu. Taj jezik je posebno obogaćen Zmajevom originalnom leksikom. Zmaj je ovom pesmom kao i ostalima naglasio da je njegova didaktika potpuno različita od kanonske didaktike pedagoga koji su u poeziji videli samo poučno sredstvo a ne umetnički i estetski doživljaj. U tome takođe treba videti presudni

učinak poetike šale /ozbiljnosti .On u svojoj pesmi napušta pedagoško stanovište pesništva za decu jer u svojoj praksi u okviru dihotomijskog para zabava/ pouka izuzetno osnaživao pol zabave.

Taši, taši
Taši, taši, tanana,
Evo jedna grana,
A na grani jabuka
Kao molovana.
Doleteće ptičica,
LJuljnuće se grana,
Otpašće jabuka, -
Dignuće je Ana.

Taši, moja, pa moja,
Nosi deda šeboja,
Na šeboju šara,
To je bubamara.
Bubamara lepeta,
Ne boji se deteta,
Na ruku mu sleta
Sa šeboja cveta.

Taši, bela, debela,
Sva su deca vesela,
Doneo im čika
Iz šume lešnika,
Jela bi i LJuba,
Ali nema zuba,
Zato joj je seka
Uzvarila mleka.

Taši, rode, pa rode,
Kurjak bere jagode
Kad nabere dosta
Moliće ga Kosta,
Da ih sve ne pomlavi,
Da i Nasti ostavi,
A kurjak će kaz'ti:
"Kako ne bih Nasti!"

Taši, taši, moje luče,
Ide baba po unuče,
Iz daleka prstom pruža:
Eno je moja Ruža!
Taši, taši, Ružice,
Neka bride ručice,

Znaš da voli baba Jela
Kad su deca vesela.

Taši, taši, malena,
Suknja ti je šarena,
Košuljica bela,
Kuma ti je donela;
Kosa ti je plava,
Pametna ti glava,
A ustašca zamedljana
Uvek nasmejana

Bliska žanru uspavanke su tašunaljke koja prati igre sa sasvim malom decom. Klasičan primer tašunaljke je pesma „ Taši, taši “u kojoj se od svih sedam strofa demonstrira vrhunsko pesničko umeće. Šesterac i izuzetno bogata rima., čine ovu pesmu obrascem iskaza u kome su ritmički i muzički elementi prekrili semantičke. Zmaj je najčešće i pisao u šesnaestercu i ovaj stih se najviše javljao na početku pesnikovog stvaralaštva za decu. Početak svake strofe sa ekspresivnom rečju „taši “upućuje na tašanje i dodatno pojačava ritmičnost iskaza. Sasvim maloj deci kojoj je namenjena ova pesma nije potrebna pesma sa značajnim sadržajem niti slika u pesmi. Njoj je potrebna laka i kratka, veoma ritmična pesmica u kojoj nešto zvoni, skladno se rimuje, u kojoj se nešto ponavlja i u kojoj se pojavljuje samo nekoliko već poznatih reči. Ovom pesmom su sve majke zabavljale svoje dete.

Slušajući ove lake pesmice, deca će u njihovom ritmu veselo tapšati ručicama. Uočiće možda i rimovane reči, prepoznati one koje su već naučili i uživace u njihovoj igri. Tako deca počinju rasti uz ovu pesmu

U većini strofa javljaju se i imena čime pesma dobija svoje puno značenje jer se konkretizuje na određenu decu. Svaka strofa predstavlja na prvom mestu jezičku igru, koja najčešće nema nikakvog drugog značenja sem jezičkog začaravanja. Ova pesma kao i neke uspavanke čuva u sebi elemente arhaičnog žanra bajalice. U ovoj pesmi postoje određeni elementi bajke. Emanacija sreće u pesmi se povezuje sa harmonijom u prirodi, čime srećno detinjstvo dobija univerzalni smisao. Pri tome se uvodi čist bajkovni mehanizam darivanja-kurjak bere jagode i deli ih sa Kostom i Nastom.

U ovoj pesmi ritmički plan zastire semantički, i postoje određeni elementi brzalice. Zmaj je u pesmi ostvario neponovljivo sazvučje između pevaljivog, ritmičnog tekstai zaumnog značenja , u čijoj se osnovi mogu nazreti i arhaični obredni iskazi.

On se temelji na psihološkoj činjenici da se deca vezuju i da ih privlače jezičke besmislice, da u njima nalaze određeno zadovoljstvo i da je njihov odnos prema jezičkim besmislicama sličan odnosu prema igri. Unošenjem hipokrističkih oblika u pesmu pesma se približuje deci. Date u hipokrističkoj formi reči dobijaju sasvim specifičnu semantiku, osobito ako su neobično inventivno skrojene. Upotreba hipokrističkih oblika reči ima veliku ulogu na planu motivacije iskaza.

Literatura

- ZmajevO pesništvo za decu, Vasilije Radikić (2005) ZmajevO dečije igre, Novi Sad.
- Kritika književnosti za decu , Damljan Antonijević (2005) ZmajevO dečije igre, Novi Sad.
- Od zmaja do viteza , Nasiha Hadžić (1970) Zavod za izdavanje udžbenika Sarajevo.
- Pevanija , Zmaj- Jovana Jovanovića, Novi Sad 1881.